

MARTA CHMIEL-CHRZANOWSKA*, MICHAŁ ADAMCZYK

W ODPOWIEDZI NA POLEMIKĘ PRZEMYSŁAWA KRAJEWSKIEGO

RESPONDING TO PRZEMYSŁAW KRAJEWSKI'S POLEMIC TEXT

ABSTRACT: The following article is a response to Przemysław Krajewski's critique of our previous publication concerning Pre-Roman and Roman Iron Ages in the Pyrzyce Lowland Area. The Author focuses on the application of the triangulation method. However, there are numerous inconsistencies, misinterpretations and manipulations based on the author's assumptions rather than facts. In this short answer we are responding to two groups of arguments, regarding sources and raw data, as well as an application of the method. Some overall remarks on the author's text are also included.

KEYWORDS: polemics; triangulation; Pre-Roman Iron Age; Roman Iron Age; Pyrzyce Lowland

Pod koniec kwietnia 2024 roku otrzymaliśmy od Redakcji *Przeglądu Archeologicznego* tekst autorstwa Pana Doktora Przemysława Krajewskiego pt. „Uwagi o triangulacji jako metodzie analiz przestrzennych, czyli czego nadal nie wiemy o strukturach osadniczych okresu przedrzymskiego i okresu wpływów

rzymskich na Nizinie Pyrzyckiej”. Tekst ten w zamierzeniu był polemiką z naszym artykułem opublikowanym w *Przeglądzie Archeologicznym* (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022), dotyczącym wybranych aspektów archeologii okresów przedrzymskiego i rzymskiego na Nizinie Pyrzyckiej, jednak w praktyce obficie czerpał też z wcześniejszej pracy M. Chmiel-Chrzanowskiej (2017). W tym miejscu warto zaznaczyć, że przynajmniej w przypadku artykułu z 2022 roku triangulacja jest jedynie narzędziem do stworzenia modelu konfrontowanego następnie z danymi pochodzącymi z analizy profilu palinologicznego (Pędziszewska *et al.* 2020), a zatem jest to przyczynek do dyskusji, a nie cel sam w sobie. Oba artykuły nie są też pracami metodycznymi, które miałyby wprowadzić triangulację do dyskursu naukowego. Co również istotne dla pełnego zrozumienia kontekstu, oba artykuły w części poświęconej triangulacji w dużym stopniu bazowały na pracy magisterskiej M. Chmiel-Chrzanowskiej napisanej na kierunku Archeologia (Chmiel 2013), dotyczącej analizy osadnictwa na Nizinie Pyrzyckiej w okresie przedrzymskim i w okresie wpływów rzymskich. Część metodyczna w dużej

* Corresponding author: **Marta Chmiel-Chrzanowska**, Uniwersytet Szczeciński, Katedra Archeologii, Instytut Historyczny, ul. Krakowska 71-79, 71-017 Szczecin; e-mail: marta.chmiel-chrzanowska@usz.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6668-1628>

Michał Adamczyk, Muzeum Narodowe w Szczecinie, ul. Staromłyńska 27, 70-561 Szczecin; e-mail: m.adamczyk@muzeum.szczecin.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9996-578x>

Received: 21.05.2024; **Accepted:** 27.05.2024

This article is published in an open access under **the CC BY 4.0 license** (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Declaration of competing interest: The authors declare that they have no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

mierze również opiera się na tej pracy oraz na pracy magisterskiej autorki napisanej na kierunku Historia (Chmiel 2010), poświęconej osadnictwu neolitycznemu na tym samym obszarze. Pan Doktor P. Krajewski był promotorem starszej pracy (Chmiel 2010), zaś w przypadku nowszej, pisanej pod kierunkiem prof. Grzegorza Domańskiego (Chmiel 2013), był konsultantem ds. metodyki. Obie prace zostały bardzo entuzjastycznie przyjęte przez Autora polemiki, a ich poziom merytoryczny, w tym dobór źródeł oraz aplikacja metody, został przez Niego oceniony bardzo wysoko, co ma swoje odbicie w dokumentacji. Żadna z wymienionych prac, tak publikowanych artykułów, jak i niepublikowanych prac magisterskich, nie jest przy tym pracą o metodyce.

Zachęteni przez Redakcję *Przeglądu Archeologicznego*, postanowiliśmy napisać odpowiedź na zarzuty naszego Dyskutanta. W tym miejscu chcielibyśmy zaznaczyć, że nie będziemy odnosić się do każdego argumentu po kolei. Zamiast tego podzielimy je na dwie grupy i ustosunkujemy się do nich. Przyjęliśmy taką konwencję ze względu na fakt, że większość zarzutów wysuwanych w polemice właściwie sprowadza się do zakresu źródeł lub sposobu aplikacji metody. Na koniec zawrzemy także kilka ogólnych uwag do polemiki. W tekście jest wiele nadinterpretacji, niedomówień, czy wręcz manipulacji i nie wszystkie da się wymienić w krótkiej odpowiedzi.

KATALOG I ŹRÓDŁA

Naszą odpowiedź chcielibyśmy zacząć od kwestii katalogu i źródeł. Dla przypomnienia, Autor zarzucił nam różnice w pracach dotyczących OPR i OWR na Nizinie Pyrzyckiej (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022): katalog stanowisk rzymskich ze starszej publikacji zawiera 305 stanowisk, zaś w nowszej 264 stanowiska. Autor polemiki pominął przy tym fakt, że w artykule z 2022 wyraźnie zaznaczono, że w katalogu uwzględniono jedynie stanowiska o znanej lokalizacji (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 132-133). Celem katalogu nie było zebranie wszystkich znanych znalezisk, a pokazanie listy tych, które były użyte w obliczeniach. Jest to o tyle istotne, że dużą część swojej narracji Autor buduje właśnie na tej różnicy, nie informując przy tym czytelnika o jej prawdziwych (i wyrażonych w analizowanej pracy) przyczynach.

Nasz Dyskutant kilkakrotnie zarzucił nam stosowanie niepełnej bazy danych, co jego zdaniem całko-

wicie przekreśla uzyskane wyniki. Autor założył, że korzystaliśmy jedynie z bazy AZP, co nie jest prawdą, zaś zasób źródeł został wymieniony w części poświęconej danym archeologicznym (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 118). Dalej pośród przykładów niepełnych danych powołał się na fakt nieuwzględnienia prywatnego katalogu Hansa-Jürgena Eggersa. Trudno powiedzieć, na jakiej podstawie Autor polemiki wyciągnął taki wniosek, skoro wyraźnie zaznaczyliśmy, że korzystaliśmy także z zasobu Archiwum Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 118), do którego należy wspomniane źródło. Ponadto należy wyjaśnić, że katalog H.-J. Eggersa po pierwsze skupia się na źródłach ruchomych, co wynika z zainteresowań badawczych jego Autora, po drugie – poza jednym przypadkiem – stanowiska z Niziny Pyrzyckiej ujęte w tym źródle są znane z literatury, głównie prac Ericha Blumego (1912) i Gertrud Dorki (1939). Na marginesie, wspomniane stanowisko nieznane z wcześniejszej literatury to depozyt z Wierzbna, a więc również stanowisko niebrane pod uwagę przy triangulacji. Co jednak w tym wszystkim najważniejsze, katalog H.-J. Eggersa nie zawiera żadnych informacji o lokalizacji stanowisk, poza przypisaniem do miejscowości, zatem jego wartość z punktu widzenia naszych badań jest marginalna.

Warto także sprostować przekazaną przez Autora polemiki informację, że stanowiska archiwalne mają lokalizację. Jest to prawdą jedynie częściowo. O ile w zasobie archiwalnym Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie znajdują się karty zawierające detaliczne informacje na temat stanowisk, w tym ich precyzyjną lokalizację, to jednak nie jest to normą. Przytłaczająca większość teczek miejscowości zawiera jedynie wykazy zabytków z lokalizacją do miejscowości, a więc nieprzydatne z punktu widzenia naszych analiz. Sytuacja ta dotyczy także stanowisk z obszaru Niziny Pyrzyckiej.

METODA

Jednym z wielokrotnie powracających zarzutów stawianych nam przez Dyskutanta jest uwzględnienie znalezisk bez lokalizacji przy obliczeniach. Nie wiadomo, na jakiej podstawie Autor doszedł do takiego wniosku. W tekście (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 119) wyraźnie wskazano, że procedura badawcza jest dokładnie taka sama, jak we wcześniejszej pracy, gdzie z kolei napisano, że w drugim

wariancie triangulacji poligony konstruowane są w oparciu o obliczenia wykonane dla osad ze znaną lokalizacją, i że na tej podstawie wyciągane są wnioski na temat osadnictwa (Chmiel-Chrzanowska 2017, 14-15). Znaleźiska luźne nie zostały uwzględnione w analizie, ponieważ brak lokalizacji przekreśla ich wartość z punktu widzenia przyjętej metody. Autor polemiki pominął także fakt, że w pracy z 2022 wykorzystano jedynie drugi wariant triangulacji, obejmujący wyłącznie stanowiska będące osadami (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 122-129). Triangulacja w tej pracy została opisana bardzo ogólnie, bo nie było to głównym celem artykułu, ale nie znaczy to, że wykonano nieprawidłowe obliczenia. Co jednak najciekawsze, w dalszej części tekstu Autor wyraził przekonanie, że znaleźiska luźne powinny zostać uwzględnione, bo byłyby przydatne z punktu widzenia analiz materiałowych. Jednakże tego typu analizy nigdy nie były celem tego artykułu, o czym również poinformowaliśmy we wstępie (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 116).

W polemice poruszony został także problem grafów i wykresów. Kilukrotnie mamy tu do czynienia z błędami popełnionymi przez Autora polemiki. Przede wszystkim zarzuca On nam, że w dwóch pracach (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022) opublikowano identyczne grafy triangulacji, mimo różnic w katalogach. Jednakże oba grafy powstały w oparciu o osady o znanej lokalizacji, a więc były to te same stanowiska, mimo uwzględnienia w katalogu starszej pracy stanowisk bez lokalizacji. Autor, budując swoje oskarżenia w odniesieniu do metody, oparte na materiale ilustracyjnym, nie poinformował także Czytelników, że w starszej pracy (Chmiel-Chrzanowska 2017) znajdują się wykresy i grafy zbudowane zarówno dla wszystkich stanowisk, jak i dla osad o znanej lokalizacji. Trudno także stwierdzić jaki cel miało publikowanie dwa razy tego samego wykresu (ryc. 2B i 3C), w tym raz bez stosownego nagłówka, oraz zestawianie ze sobą ilustracji z różnych publikacji (ryc. 3). W tym przypadku Autor mógł przecież skorzystać z pełnego zestawu ilustracji i wykresów pochodzących ze starszego artykułu (Chmiel-Chrzanowska 2017, 38-41, ryc. 3-7, wyk. 1-2).

UWAGI OGÓLNE DO POLEMIKI

Chcielibyśmy także wyrazić kilka ogólnych uwag do polemiki autorstwa P. Krajewskiego. Przede

wszystkim trudno stwierdzić, do którego z artykułów (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022) odnoszą się konkretne zarzuty. Autor dosyć dowolnie dobiera sobie elementy, które Mu pasują do stawianych hipotez, często ignorując nawet wyjaśnienia zawarte w tekście, czego przykłady podaliśmy wyżej. Jest to typowy przykład zjawiska znanego jako *cherry picking*, polegającego w tym przypadku na dobieraniu takich fragmentów czytanego tekstu, które potwierdzają stawianą hipotezę, przy jednoczesnym pomijaniu tych, które mogłyby jej przeczyć. Ponadto cała narracja zbudowana została wokół nieprawdziwych zarzutów, przede wszystkim wykorzystania wszystkich znaleźisk w analizie oraz aplikacji metody, o czym już pisaliśmy. Dyskutant zignorował także fakt wykorzystania triangulacji do konstrukcji ogólnego modelu, który dalej konfrontowany był z inną kategorią danych pochodzących z analizy profilu palinologicznego (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 122-129). Nie jest to zresztą jedyne niedomówienie. Autor polemiki nie poinformował bowiem Czytelników, że przy tej skali badań i liczbie stanowisk nieuwzględnienie kilkunastu, czy nawet kilkadziesiątu stanowisk wygenerowałyby różnice w wielkości poligonów rzędu kilkadziesiątu metrów, co ma znaczenie marginalne dla wysuwanych wniosków i interpretacji przemian następujących pomiędzy okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 129-131). Mimo wszystko zachęcamy Autora do samodzielnego skonstruowania bazy danych, wykonania obliczeń oraz porównania uzyskanych wielkości poligonów z tymi zaprezentowanymi przez nas (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022). Jesteśmy jednak zdania, że różnice, o ile wystąpią, będą minimalne.

Autor polemiki zdaje się też zapominać, że stan badań w archeologii nigdy nie jest skończony i żaden katalog nigdy nie odda ze stuprocentową dokładnością sytuacji w pradziejach. Mankament ten jest tym bardziej dostrzegalny, im starszych okresów dotyczy. Ponadto bazując na stanowiskach w większości powierzchniowych, niebadanych wykopaliskowo, zawsze zmuszeni jesteśmy przyjąć pewien zakres prawdopodobieństwa. Czyżby zatem Autor stawiał pod znakiem zapytania sens wykorzystania triangulacji jako metody badawczej? Wszak podążając Jego tokiem rozumowania, wartość naukową mają jedynie te opracowania, w których wykorzystano wszystkie obecne na danym terenie stanowiska, co do których jest pewność, że są osadami. Sytuacja taka jest możli-

wa chyba jedynie dla wąskich pasów badanych wykopaliskowo na trasie inwestycji liniowych.

Warto także zwrócić uwagę na język, jakim posługuje się Autor polemiki. Jako kontekstualiści jesteśmy zdania, że język kreuje rzeczywistość, w tym wpływa na odbiór tekstu. Dostyc chętnie Autor używa stwierdzeń o dużym ładunku emocjonalnym (np. „fundamentalny problem merytoryczny”, „nieumiejętnym zastosowaniem tej metody”, „wniosków pozbawionych uzasadnienia”, „niepokój fundamentalny”, „licznymi ułomnościami”, „szokującej różnicy”, „problem jakości”, „mocno upośledza”), mających wywołać u Czytelnika jednoznacznie negatywny odbiór dyskutowanej pracy (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022). Przykładów jest zresztą dużo więcej, łącznie z dotyczącym naszych prac (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022) stwierdzeniem Autora, które nie wiadomo jak interpretować („Moje zainteresowanie tymi publikacjami było tym większe, że ku własnemu zaskoczeniu odnalazłem się w nich jako cichy współautor”). Natomiast Autor, stawiając się w opozycji, informuje, że miał zamiar napisać tekst w sposób rzetelny („Celem niniejsze-

go tekstu jest zatem rzetelna prezentacja triangulacji jako metody analizy przestrzennej”). Wspomniana rzetelność dotyczy jednak wyłącznie opisu i historii metody, zabrakło jej przy krytycznej analizie naszego tekstu, o czym pisaliśmy wcześniej.

Autor polemiki zakończył swój tekst stwierdzeniem: „Odpowiadając zatem na pytanie zawarte w tytule niniejszego tekstu: cóż, o strukturach osadniczych okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich na Nizinie Pyrzyckiej nadal nie wiemy więcej niż w roku 2021, a potencjalnie – jeśli uznać, że obie publikacje mają etyczne prawo funkcjonowania w obiegu naukowym, a szum jest „wiedzą ujemną” – to wiemy nawet mniej”. Zdanie to jest sednem tej polemiki i sugeruje, że celem jej Autora jest w istocie podważenie wartości naukowej obu artykułów (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022). Jednakże próbując wykazać naszą nierzetelność, sam wielokrotnie dopuścił się w najlepszym wypadku nadinterpretacji wynikającej z niezrozumienia tekstu, w najgorszym zaś manipulacji mającej na celu zdeprecjonowanie naszej pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Blume E. (1912). *Die germanischen Stamme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit, I-II*. Mannus Bibliothek. Würzburg: C. Kabitzsch.
- Chmiel M. (2010). *Mezoregion osadniczy jezior Miedwie i Płoń w neolicie. Studium osadnicze*. Maszynopis pracy magisterskiej. Szczecin.
- Chmiel M. (2013). *Osadnictwo w okresie przedrzymskim i wpływów rzymskich na Nizinie Pyrzyckiej – studium osadnicze*. Maszynopis pracy magisterskiej. Szczecin.
- Chmiel-Chrzanowska M. (2017). Struktury osadnicze w okresie wpływów rzymskich na Nizinie Pyrzyckiej: Próba interpretacji. *Rocznik Chojeński: pismo historyczno-społeczne*, 9, 9-42.
- Chmiel-Chrzanowska M., Adamczyk M. (2022). The Settlement and Economy of the Pyrzyce Lowland in the Pre-Roman and Roman Iron Ages. *Przegląd Archeologiczny*, 70, 115-136. doi: 10.23858/PA70.2022.2613.
- Dorka G. (1939). *Urgeschichte des Weizacker Kreises Pyritz*. Stettin: Sauniers.
- Pędziszewska A., Latałowa M., Święta-Musznicka J., Zimny M., Kupryjanowicz M., Noryśkiewicz M., Bloom K. (2020). Pollen evidence of change in environment and settlement during the 1st millennium AD. W: A. Bursche, J. Hines, A. Zapolska (red.), *The Migration Period between the Odra and the Vistula. Vol. 1* (137-198). Leiden: Koninklijke Brill NV.

MARTA CHMIEL-CHRZANOWSKA, MICHAŁ ADAMCZYK

RESPONDING TO PRZEMYSŁAW KRAJEWSKI'S POLEMIC TEXT

SUMMARY

In late April 2024, we received a copy of the polemic text by Przemysław Krajewski, intended as a critique of the use of the triangulation method in our previous article published in *Przegląd Archeologiczny* (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022). In attempting to prove his point, the author also used an older article by M. Chmiel-Chrzanowska (2017). However, in the 2022 article, the application of the method of triangulation was merely a starting point for a wider interpretation, including a consideration of the data from a pollen profile (Pędziszewska *et al.* 2020). The main points of his polemic merely concentrated on disparaging our use of sources and raw data, as well as the application of the triangulation method.

The author criticized our source material and catalogue, stating differences between two articles (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022). However, he did not mention that we clearly stated (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 132-133) that we had solely used sites with a known location. He also assumed that in our research we had used only the database of the Archaeological Survey of Poland (AZP) project. This is not the case. In fact, the list of sources was stated in the text (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 118) and included

information from various other publications, as well as the archival record stored in the Department of Archaeology of the National Museum in Szczecin.

Another point of critique was the application of the method. The author built his narrative on the assumption that all sites (including stray finds) were used in the research. This, however, is contrary to what we explicitly stated in our text in the description (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 119), as well as in presenting the application of the method (Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022, 122-129).

Overall, the text by P. Krajewski contains multiple misinterpretations, inconsistencies, false assumptions and straight manipulations, with numerous uses of cherry-picked arguments, largely ignoring the explanations contained in the works that he was attempting to analyse. It is also unclear to which of the two articles his polemic is addressed (Chmiel-Chrzanowska 2017; Chmiel-Chrzanowska, Adamczyk 2022), because his narrative seems to be based on randomly selected elements of both. The language used by the author suggests the main point of his polemic is contesting the scientific value of our texts.

